

На свято до корифеїв

Вікторія Котенок

Антон Адаменко у виставі «Іду за вас» за реальними оповідями бійців АТО. Режисер Євген Курман. Кіровоградський український музично-драматичний театр ім. М. Кропивницького.

*Терпіння, Господи, дай нам терпіння!
Вони хочуть нас вбити, на нашій землі
Вони ставили пастки, рубали коріння,
Але не знали, що ми - журавлі.
Ми - журавлі...¹*

2021 року Всеукраїнське свято театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти» відбулося в 51-ше і було присвячене 30-ій річниці Незалежності України (режисер заходу Євген Курман). За традицією його відзначали у Кропивницькому – місті, яке почесно називають колицкою українського театру. Адже саме тут 27 жовтня 1882 року відбулася прем'єра вистави «Наталка Полтавка» у виконанні першої професійної трупи українських акторів, яку зібрав Марко Кропивницький. А ще Кіровоградщина є малою батьківщиною корифеїв: як Марка Лукича, так і Тобілевичів – Івана (Карпенка-Карого), Миколи (Садовського), Панаса (Саксаганського) та їхньої сестри Марії (Садовської-Барілотті), з якими він приятелював і працював. 27 вересня 1970 року на 125-річчя від дня народження Івана Карпенка-Карого і були започатковані «Вересневі самоцвіти», основними локаціями яких є Кіровоградський український музично-драматичний театр, музей-заповідник «Хутір Надія» у Миколаївці (тут тривалий час жив Іван Карпович, писав п'єси, приймав гостей-театралів) та, віднедавна, музейно-природний заповідник «Тобілевичі» в Арсенівці (місце народження Тобілевичів і доле-

ші, який самовбивчо готує для себе інтелігенція. У висвітленні цієї критично важливої теми полягає основне досягнення постановки. Жагу соціальної помсти (прямого результату будь-якої революції), – вважає режисер, – викликають гуманістичні ілюзії інтелектуалів, котрі хочуть скасувати «соціальну дистанцію. Ці ілюзії – неприпустиме явище, а ласка – не єдиний спосіб спілкування з живою істотою, в якій, як на початку вважає Професор, «терор паралізує нервову систему».

Режисер активно насичує дію алюзіями із сучасності («харрасмент» на сцені, переписка Енгельса з Каутським проектується на спілкування представників сучасного українського політикуму). У режисерській інтерпретації місце інтелектуала – у казематі Луб'янки, «соціально пристосованого пса» – у її кабінеті, «непристосованої собаки» – будка на «периферії життя». Окрім цієї туги, головне у виставі – чітке і прекрасне: зухвало-провокативний меседж, жорстко поставлені «паралельні» питання, сам факт роздумів про роль інтелігенції в суспільстві, яка, даруючи низам примарну надію, не утруднює себе їх вихованням, зловживаючи «морфієм».

Львівський оперний театр в рамках проекту «Український прорив» у 2020 році реалізував амбіційний проект – оперу «Лис Микита» на музику Івана Небесного. Постановка (автор лібрето і режисер Василь Вовкун) стала найкращою музичною виставою. Здається, це головна на сьогодні вистава про нас – причини наших негараздів і наше майбуття. Оригінальність й масштабність візуальної складової, різноманітна сучасна музика, яка «цементує» дійство суто національними лейтмотивами, актуальність сенсів, а також рівень творчої реалізації задуму дозволяють внести «Лиса Микиту» в список головних досягнень національного театру останніх років.⁴

Змагався зі Львівською Оперою мюзикл «Шинель» Молодого театру (Київ) у постановці Андрія Білоуса. Повесть Миколи Гоголя ним була по-сучасному, яскраво й вельми цікаво інтерпретована⁵. Поєднання динамічного жанру мюзиклу й печального гоголівського наративу зробило історію про власника архетипового суконного виробу неочікувано контрастною – тонко психологічною та сліпучою. «Великої поваги заслуговує бажання і готовність українців виходити на сцену і озвучувати свою позицію, те, що, на жаль, забули або ж втратили в західному театрі», – зазначає продюсер із Франції Фредерік Поті. Підводячи підсумки, можна стверджувати, що український театр міцнішає, змінюється лексика, формат театрального дійства. Інноваційні тенденції, судячи з робіт, які взяли участь у конкурсі, також очевидні. Як і у виставі «Це дитя» про Людину, яка перебуває в умовному потязі «Життя», існування справжнього театру не є статичним і кожен його крок (як і кожна зупинка) повинен, як стверджував Верді, заперечувати нудьгу в таїні мистецтва.

⁴ Див. рецензію на виставу в цьому номері.

⁵ Див. рецензію на виставу у журналі «Кіно-Театр», №6, 2021.

¹ Початок пісні «Зерно». Музика і слова – Олександр Серебрянський, аранжування – Андрій Карачун.

носної зустрічі на березі річки Вись двох рибалок – Марка Кропивницького та Івана, у майбутньому Карпенка-Карого). У театрі проходить показ вистав, у заповідниках – виступи аматорських і народних колективів, концертні програми, ярмарок виробів місцевих майстрів, виставки книг з бібліотек, музеїв та книгарень з Кропивницького, екскурсії та тематичні зустрічі.

Щороку програма у заповідниках стає ширшою і різноманітною. Приміром, на «Хуторі Надія» цього разу відбулася презентація прем'єри відеорекоonstrukції «Один день з життя Івана Карпенка-Карого» (уривок актори театру з Кропивницького показували ще й наживо), а в Музеї хореографічного мистецтва на території хутора відбувся круглий стіл на тему «Всеукраїнське свято театрального мистецтва “Вересневі самоцвіти”: необхідність мистецької ревіталізації» за участі депутатів міської та обласної ради і провідних фахівців театру. У заповіднику «Тобілевичі» встановлено пам'ятний камінь на місці, де колись стояла хата Тобілевичів, а в будинку, в якому працював управителем Карпо Адамович (батько), запланована реставрація, аби незабаром відкрити Будинок творчості.

Концертами у Миколаївці та Арсенівці завершався 51-ий фестиваль, і ці два дні стали його яскравим заключним акордом. А розпочався він двома виставками у театрі: на першому поверсі – інсталяцією «Театр на відстані дотику» (костюми та елементи декорації з діючих та архівних вистав), на другому – виставкою картин «Земля корифеїв» малої галереї Музею мистецтв. На святі була започаткована освітня програма, першими спікерами якої стали Андрій Білоус (режисер, керівник Київського Молодого театру), Віталій Кіно (режисер, керівник ЦМ «Новий український театр»), Марина Смілянець (драматург і сценарист), Микола Бабин (організатор Театрального фестивалю «СТЕП»). Вони ділилися досвідом роботи в театрі, організацією подій, мистецьких заходів і фестивалів, розказували про останні реалізовані прем'єри та творчі проекти.

На малій сцені театру пройшов творчий вечір поета і композитора Олександра Серебрянського, а в Обласній бібліотеці ім. Дмитра Чижевського – презентація книги театрознавиці Світлани Максименко «Український театр у Львові в період німецької окупації». Також бажаючі мали змогу ознайомитися з унікальними старовинними книгами цієї бібліотеки (Євангеліє XVI-XIX ст., книгою про Панаса Саксаганського поч. XX ст. та ін.), а ще відвідати екскурсії у Краєзнавчому та Музеї мистецтв, в яких зберігаються рідкісні книги, картини та інші цінні експонати. Зокрема, в Краєзнавчому можна побачити особисті речі та художні картини Володимира Винниченка, театральне вбрання Софії Тобілевич, фотографії корифеїв театру, а в Музеї мистецтв – оригінал величезної картини «Кривава неділя у Петербурзі» польського художника Коссака Войцеха Горація (4 м у висоту і 8 у ширину!), яка асоціюється з трагічними подіями на Майдані Незалежності 2013 року. Учасниками основної програми були театри з Ніжина, Дніпра, Коломиї, Миколаєва, Вінниці і Кропивницького. Торік фестиваль започаткував премію «Корифеї україн-

ського театру», яка вручається на церемонії нагородження. Лауреатами 2021 року стали: Василь Остафійчук у номінації «За найкраще виконання чоловічої ролі» (Тев'є у виставі «Тев'є-молочник» Григорія Горіна за творами Шолом-Алейхеми Миколаївського художнього російського театру), Юрій Муквич у номінації «За найкраще виконання жіночої ролі» (Баба Прися у виставі «Експериментаріум» за п'єсою Павла Ар'є «На початку і наприкінці часів» Ніжинського театру ім. Михайла Коцюбинського), Дмитро Чиборак у номінації «За найкращу режисерську роботу» («Камінний хрест» Василя Стефаніка у Коломийському українському театрі ім. Івана Озаркевича). У номінації «За найкращу виставу» премію присуджено Кіровоградському музично-драматичному театру ім. Марка Кропивницького за виставу «Іду за вас» (режисер Євген Курман). Саме вона викликала найбільший резонанс у глядачів і найточніше відповідала заявленій тематиці свята – 30-річчю незалежності України.

Постановка «Іду за вас» нагадує про війну на сході України, яка триває сім років, про несправедливість і брехню, з якою стикаються військові, про факти і реалії, які не розказують і не показують у жодному ЗМІ. Вистава здійснена на основі чотирьох реальних розповідей бійців Третього окремого полку спеціального призначення ім. князя Святослава Хороброго, які служать у військовій частині, що навпроти театру. Вони повернулися з війни, яка їх морально чи фізично понівечила. Але не втратили бажання жити і захищати свою країну від загарбників.

Василь (Ілля Литвиненко) влітку 2014-го потрапив під мінометний обстріл неподалік Ізвариного, отримав важкі поранення, але йому вдалося вижити. Довелося заново вчитися говорити, ходити, але це не відбило бажання знову повернутися до війська, адже службу в армії вважає своїм покликанням. Хлопець переконаний у тому, що десь був «злив» інформації, бо вороги знали позицію їхніх окопів мало не до міліметра. Але він ні про що не жалкує і переконаний, що війна завершиться на нашу користь.

Простий сільський хлопець Юрій (Антон Адаменко) теж ні про що у своєму житті не шкодує і відчуває, що армія – це його покликання. Під час розвідки в Ізюмі Харківської області він потрапив під обстріл і був поранений у спину. Він і досі не розуміє: чому тоді «все, чому їх вчили, було порушено»? Хлопцю пощастило: добровольці з його полку знайшли його і евакуювали. Проїшовши тривале лікування, він знову став на ноги і повернувся в полк. Тепер, як ніколи, відчуває цінність свого життя і тішиться з того, що своїм прикладом надихає інших людей морально не падати духом.

Олександра (Ірина Ликова) отримала берет морського піхотинця і вважає, що «воїн статі немає, ти або воюєш і захищаєш, або ні». У 2016-му поїхала на фронт у бойовій бригаді в складі пресслужби. Неподалік Маріуполя не раз потрапляла під обстріл, ризикувала життям, рятуючи журналістів, записуючи інтерв'ю з солдатами. «Я не боялася смерті, я боялася прожити порожнє життя», – зізнається дівчина. І хоч на війні дуже важко і страшно, її все одно

Актори і бійці АТО у фіналі вистави «Іду за вас».

тягне на фронт, бо там «є якась зрозумілість... ти чітко знаєш, що робиш... а в цивільному житті на мирній частині України – хаос, кругом в усіх сферах».

Сергій (Євген Скрипник) після обстрілу БТР, в якому він з іншими солдатами їхав з Дебальцевого до Артемівська, потрапив у полон. Зіставляючи потім усі факти і події того дня, він підозрює, що усю його колону просто здали. З 2016 по 2019 рік його перевозили в різні міста, проводили допити, залучали до різних робіт, судили за «переворот у ДНР», після чого він отримав вирок – 30 років в колонії суворого режиму. Але військовослужбовцю пощастило – він був серед тих, кого обміняли 2019 року. Коли хлопець потрапив у полон, йому було лише 27, і там його підтримувало бажання побачити рідних: дружину, маму, старшу доньку і молодшу, яку ще навіть не бачив. Сергій переконаний, що ми маємо перемогти і це найголовніше: «Перемогти нашого ворога і назавжди вийти з-під будь-якого впливу, але з-під впливу Росії – у першу чергу. А вже потім будувати світлу і чудову державу».

Назву до вистави обрано не просто так: вона є похідною від відомого вислову князя Святослава «Іду на ви», що стало гаслом Сил спеціальних операцій Збройних сил України. Вона поставлена режисером в естетиці «документального театру» і втілена так майстерно, що у глядачів немає відчуття, що грають актори. Здається самі бійці вийшли до глядачів зі своїми історіями. На сцені нічого, окрім них та їхньої моторошної правди. Актори, сидячи непорушно на стільцях протягом усієї вистави, говорять спокійно, просто, майже беземоційно, наче на сповіді у самого Бога. Таке існування акторів на сцені захоплює і змушує уважно

їх слухати. Розумієш, скільки режисер доклав зусиль, щоб досягти у акторів такого природного невимушеного існування.

Всі солдати на цей момент відсторонені від фронтової служби (на небойових посадах), тому головнокомандувач дав згоду на оприлюднення їхніх історій. Їх можна побачити і навіть потиснути руку: інколи в кінці вистави разом з акторами на уклін виходять і їхні реальні прототипи з членами родини. Окрім того, у фіналі звучить патріотично-зворушлива пісня «Зерно» і вона додає ще більшого щему цим історіям, викликаючи сльози глядачів. А також – віру у нашу силу, у нашу незламність, у нашу перемогу.

*...Помилуй нас, Боже, так важко любити
Лукавих «братів», що прийшли, мов орда.*

*Вони намагались вогнем нас спалити,
Але не знали, що ми – вода.*

Ми є вода

*Намучені душі так легко злітають
До тебе, мій Боже – своїх зустрічай!*

*Батьків та Вітчизну не обирають
Вони боронили свій «тихий рай».*

Свій тихий рай

*Господь, дай наснаги наново творити,
Відкрий нам усім у майбутнє вікно.*

*Вони нас хотіли у землю зарити,
Але не знали, що ми – зерно.*

Ми є зерно².

² Продовження пісні «Зерно». Музика і слова – Олександр Серебрянський, аранжування – Андрій Карачун.